

43

23. dubna 2019

METODIKA PRO KATECHEZI A PASTORACI DOSPĚLÝCH

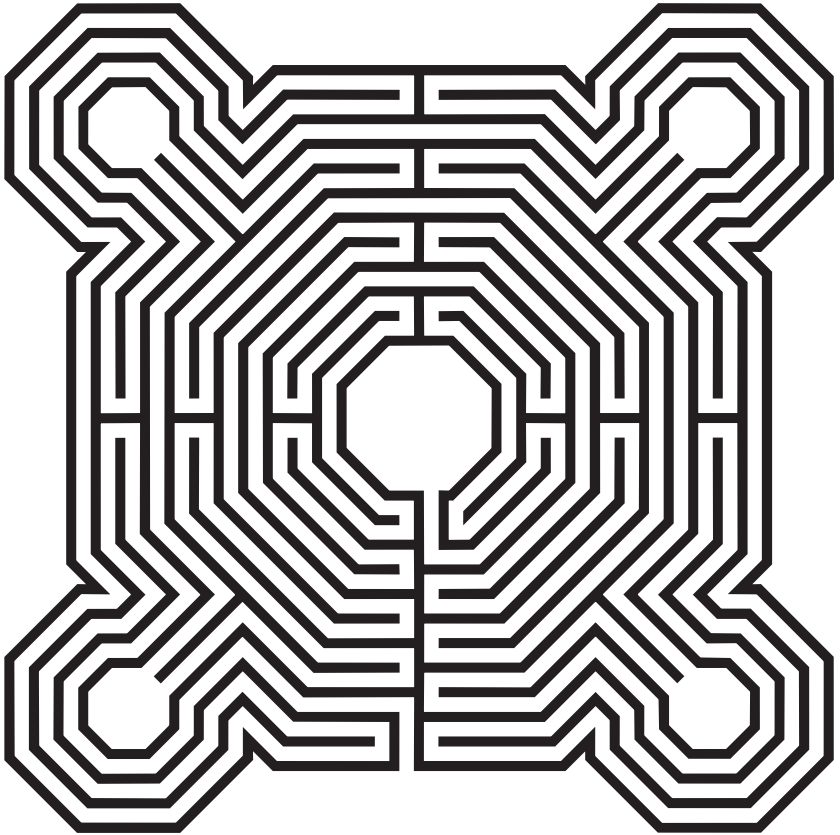
VYDALA ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE
PRAHA 2019
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. POZNÁNÍ A REFLEXE SITUACE	7
2.1 PSYCHOLOGICKÝ ROZMĚR	8
2.1.1 Mladá dospělost (20–40 let)	8
2.1.2 Období střední dospělosti (40–50 let)	9
2.1.3 Období starší dospělosti (50–60 let)	9
2.1.4 Období raného stáří (60–75 let)	10
2.1.5 Období pravého stáří (75 a více let)	11
2.1.6 Singles	11
2.1.7 Manželé a rodiče	12
2.2 KULTURNÍ A PROFESNÍ ASPEKT	12
2.2.1 Kontext kultury a společnosti	13
2.2.2 Kontext vzdělání, kulturního a sociálního prostředí subjektů	14
2.3 NÁBOŽENSKÝ ASPEKT	14
2.3.1 Náboženský kontext	14
2.3.2 Náboženský život účastníků katecheze	16
2.4 MOTIVACE	17
2.4.1 Motivace pro katechumenát	17
2.4.2 Motivace pro katechezi a náboženské vzdělávání	18

2.5 KONTEXT SKUPINY ČI SPOLEČENSTVÍ	19
2.5.1 Několik obecných poznámek ke skupině	19
2.5.2 Skupina v katechetickém projektu	21
2.6 DOSAVADNÍ NABÍDKA	21
2.7 REFLEXE POZNANÝCH SKUTEČNOSTÍ	22
3. PŘÍPRAVA KONKRÉTNÍHO PROJEKTU	24
3.1 TRVALÁ KATECHEZE DOSPĚLÝCH	24
3.1.1 Obecné poznámky	24
3.1.2 Cíle trvalé katecheze a náboženského vzdělávání	25
3.1.3 Přístup	26
3.1.4 Metody a obsahy	27
3.1.5 Logistika	32
3.2. INICIACE	32
3.2.1 Cíle iniciace	33
3.2.2 Přístup	34
3.2.3. Obsah	36
3.2.4. Metoda	37
3.2.5. Logistika	39
3.3 PRVNÍ HLÁSÁNÍ	40
3.3.1 První hlásání	40
3.3.2 Cíle prvního hlásání	41
3.3.3 Metoda a obsah	41
4. HODNOCENÍ PROJEKTU	47
5. ZÁVĚR	50
6. POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA	51

Autorský kolektiv:

ThLic. Mgr. Lenka Jeřábková, Th.D.

P. ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D.

P. ThLic. Petr Smolek

Odborný garant projektu:

P. ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D.

Vydání tohoto dokumentu
bylo podpořeno
nadací Renovabis

1 ÚVOD

Katecheze dospělých je naléhavou a aktuální výzvou pro dnešní církev. Podle *Všeobecného direktoria pro katechizaci* vystupuje do popředí vedle tolik potřebné katecheze dětí a mládeže. V prvotní církvi byla katechetická aktivita soustředěna především na dospělé, kteří se pak stávali nositeli pokladu víry a zodpovědně jej předávali dál. V jednotlivých etapách života a činnosti církve měla katecheze vždy své vlastní způsoby a důrazy, které ji provázely. Současná doba je dobou velkých společenských změn. Podmínky a kultura života se výrazně změnily. V této souvislosti hovoříme o velmi různorodé pluralitní společnosti, o společnosti mnoha pravd. Hovoříme též o globalizované společnosti, která zároveň přisuzuje člověku více svobody ve srovnání se zděděnými tradicemi. Tím se prohlubuje disproporce mezi vnímáním hodnot evangelia a současnou kulturou. Oslovit dnešního člověka je mnohem těžší než kdykoli předtím, proto je nezbytné mu naslouchat a věnovat mu dostatek času. Současná doba je pro katechezi v mnoha ohledech náročná. V tomto měnícím se světě, kterému chybí dřívější stabilita, se také nutně musí měnit koncepce a způsob katechizace. Je zapotřebí neustále a novým způsobem vytvářet prostor, v němž by mohlo zaznít poselství Kristova evangelia, neboť základním posláním církve je seznámit lidi s Kristem. Vrcholem evangelizace je jasné vyznání, že v Ježíši Kristu se poskytuje každému člověku možnost spásy jako dar Boží. Spása je osvobození ode všeho, co člověka trápí a utlačuje, a především pak osvobození od hříchu a od zlého ducha. Přináší i radost z toho, že my známe Boha a on zná nás (*Evangelii nuntiandi*).

Předkládaný materiál může být užitečnou pomocí těm, kteří věnují své úsilí katechezi dospělých. V první části je věnována pozornost složitému procesu poznání a analýze situace dospělého věřícího člověka, kterého chceme zodpovědně doprovázet na jeho cestě

víry. V následující části je kladen důraz na hlubší pozornost konkrétním typům křesťanské formace (trvalá katecheze, iniciace, první hlášení), a to vždy podle stejného schématu (cíle, přístup, obsah, metoda, logistika). V další, poslední části je věnována větší pozornost procesům, které jsou důležité pro efektivní práci s dospělými (zejména vyhodnocení projektu). Tento materiál si neklade za cíl předložení hotového projektu katecheze dospělých. Chce však ukázat, jak je důležité a užitečné věnovat velkou pozornost celému procesu přípravy, realizaci a vyhodnocení projektu. Chce inspirovat, pomoci a podnítit tuto reflexi v jednotlivých farnostech, společenstvích a komunitách, aby se katecheze dospělých stala skutečnou pastorační prioritou zasazenou do celkové pastorační koncepce místní církve.

2 POZNÁNÍ A REFLEXE SITUACE

Plánování je rozhodovací proces, který je spojen s formulací cílů a cest, jak jich dosáhnout. Plánování katecheze se řídí podobnými principy. Doporučuje se, aby kněz či katecheta nejprve podrobně analyzoval situaci, reflektoval ji, formuloval cíle a s Boží pomocí hledal přiměřené cesty k jejich naplnění. V této části manuálu lze najít podněty k poznání a reflexi situace účastníků budoucího katechetického projektu¹. Každá kapitola je uvozena sérií otázek, které mohou k tomuto účelu posloužit. Navazující text poskytuje nástin obecných odpovědí a doporučení k hlubšímu porozumění realitě. Část je zakončena doporučeními k syntéze a reflexi poznaného.

Otázky jsou členěny do následujících oblastí.

- Kdo jsou adresáti projektu:
 - po stránce psychologické (1. podkapitola);
 - po stránce vzdělání a kultury (2. podkapitola);
 - po stránce náboženské (3. podkapitola);
 - po stránce motivace (4. podkapitola).
- Jaká je (bude) skupina účastníků (5. podkapitola).
- Jaká byla dosavadní nabídka (6. podkapitola).
- Jak vše reflektovat a vyhodnotit (7. podkapitola).

Úvodní otázky každé kapitoly mohou posloužit k hledání odpovědí. Možné odpovědi jsou pomocí a návodem v jejím dalším hledání. Odkazy na doporučenou literaturu v závěru dokumentu jsou pozváním k prohloubení dotyčného tématu.

1 Katechetický projekt – ucelený soubor vypracovaných katechezí, kterým se určitá skupina bude určitou dobu věnovat. Projekt zahrnuje jasně formulovaný cíl a stanovený metodický přístup.

2.1 PSYCHOLOGICKÝ ROZMĚR

Dobrá znalost adresátů katecheze je velkou výhodou. Je vhodné pokusit se poznat, co poznat lze, zejména čím lidé žijí a jaké klíčové problémy řeší. Velkou pomocí jsou i poznatky humanitních věd, zvláště psychologie. Tento krok má pomoci udělat si základní představu o účastnících projektu, aby k nim kněz či katecheta mohl přistupovat ve stylu „dobrého pastýře“, který zná své ovce a záleží mu na nich (srov. *Jan 10,11-16*).

- Jak konkrétní účastníci katecheze ve své životní situaci nahlížejí na sebe a svůj život, na vztahy a postoje? Co řeší, po čem touží, k čemu směřují?
- Jaké jsou možnosti rozvoje a prohlubování dosavadní (zejména náboženské) zkušenosti a prožívání?

V této etapě je znalost základů vývojové psychologie výhodou. Proto je užitečné si připomenout stručnou charakteristiku dospělých z hlediska věku a následně i dospělých ve specifických životních situacích: singles, manželé a rodiče.

2.1.1 Mladá dospělost (20-40 let)

Mladá dospělost bývá obdobím prožívání několika zásadních mezníků: dosažení určitého profesního postavení, uzavření manželství a zplození dětí. Stále se rozvíjejí schopnosti poznávání a logického myšlení a slaďuje se rozumové a emoční hodnocení životních situací. Emoční prožívání se zpravidla stabilizuje a dozrává i vztah člověka ke společenským normám. Zvládání role pracujícího je důležitou součástí identity mladého dospělého. Pro mladé dospělé jsou také velmi důležité přátelské vztahy.

Nejdůležitější variantou intimního vztahu je v době mladé dospělosti partnerství, což je i důležitý prostředek vývoje. Partnerský vztah dnes často mívá v přechodné fázi před uzavřením manželství podobu nesezdaného soužití. Uzavření manželství je v životě mladých dospělých důležitým mezníkem. Uspokojuje jejich psychické potřeby i sociální očekávání. Život bez trvalého partnera může představovat

alternativu mladé dospělosti, obvykle jen dočasnou. Rodičovství se stává významnou součástí identity dospělého člověka. Život rodiny s malými dětmi se postupně ustaluje a posiluje chápání tradičních mužských a ženských rolí. Důležitými mezníky v životě mladé rodiny jsou návrat matky do zaměstnání a nástup dětí do školy.

Bezdětnost dospělého člověka ochuzuje o jednu významnou úlohu. Její vliv může být různý v závislosti na tom, zda jde o vlastní rozhodnutí, nebo o důsledek neplodnosti. Zvláštní životní zkušeností je i mateřství bez partnera, které přináší větší zátěž a může být méně uspokojivé jak pro svobodnou matku, tak pro dítě, jemuž chybí otec.

První krize manželství, která někdy vede k jeho rozpadu, se objevuje relativně brzy. Nejkritičtějším obdobím je prvních deset let manželství, kdy narůstají povinnosti, a po všech stránkách klesá vzájemné uspokojení.

2.1.2 Období střední dospělosti (40-50 let)

Ve středním věku dochází k bilancování dosavadního života, v některých případech k tzv. krizi středního věku. Důležitou oblastí pro dospělého je v této fázi profesní pozice. Poznávací a uvažovací schopnosti se příliš nemění, ale mohou se rozvíjet ty stránky myšlení, které jsou podmíněny zkušeností. Emoce jsou v tomto období vysoce stabilní a stále roste schopnost je ovládat.

Manželství lidí středního věku je ohrožováno druhou krizí, která nastává, když dospívají děti. V rámci bilancování se mění postoj k partnerovi i vztahy s dospívajícími dětmi. Proměnou prochází i vztah s rodiči, kteří stárnou a potřebují větší pomoc i podporu.

2.1.3 Období starší dospělosti (50-60 let)

V období starší dospělosti se mění postoj k vlastnímu životu. Začíná klesat schopnost učit se novým věcem, na druhé straně někteří stárnoucí lidé dosahují úrovně moudrosti. Schopnost ovládat emoce dosahuje vrcholné zralosti a starší dospělý je schopen udržet přijatelné ladění svých pocitů a prožitků.

V období pozdní dospělosti se postupně uzavírá profesní kariéra. Výsledky práce mají jiný význam, než měly dřív, a uspokojují jiné psychologické potřeby. V této době dochází i k vývojovým změnám v partnerském vztahu, kdy převládá sdílení života a očekávání vzájemné opory při zvládnání očekávaných životních zátěží.

V době pozdní dospělosti se mění vztahy s rodiči. Rodiče stárnoucích lidí, pokud jsou ještě naživu, se dostávají do pozice pečovaných objektů. Nároky této péče i následná smrt rodiče může být pro stárnoucího člověka značně zatěžující. Přátelské vztahy, zejména pokud jsou dlouhodobé, slouží jako zdroj opory a emoční jistoty.

2.1.4 Období raného stáří (60-75 let)

Vývojovým úkolem stáří je dosažení celistvosti v pojetí vlastního života. Stáří z tohoto hlediska můžeme považovat za období vrcholu osobnostního rozvoje. Ze sociálního hlediska nabylo dnes stáří spíše negativního významu.

Ve stáří dochází k proměně většiny poznávacích funkcí, i když jejich zhoršení nebývá rovnoměrné. Typickým signálem stárnutí je zpomalení uvažování, snižování kvality vnímání, zhoršování pozornosti, rozumových schopností a paměti. Pro staršího člověka je důležitá míra, s jakou odolává různým potížím a jak je zvládá.

V průběhu raného stáří zpravidla dochází k celkovému zklidnění emocí, u některých klesá jejich intenzita. Postupně ale může narůstat citová dráždivost. Mění se i mnohé potřeby, některé osobnostní vlastnosti, sociální dovednosti, způsob komunikace i morální uvažování. Ve stáří spokojenost v manželství spíše narůstá, partner uspokojuje celou řadu psychologických potřeb staršího člověka. Jeho onemocnění či dokonce ztráta představuje jednu z nejzávažnějších zátěží tohoto věku. Postoj k novému partnerství je většinou spíše odmítavý. Vztahy seniorů s dospělými dětmi a vnuky bývají obvykle vyrovnané a stabilizované. Zlepšení a stabilizace bývá zřejmá i ve vztahu k sourozencům.

2.1.5 Období pravého stáří (75 a více let)

Důležitým úkolem pravého stáří je zvládnání přibývajících potíží a ztrát. Vědomí všech vlastních omezení i nedlouhé perspektivy může vést k odklonu od reálného světa. Postupně přibývají zdravotní problémy a s nimi je spojen úbytek soběstačnosti. Pocit životní pohody je udržován na přijatelné úrovni především díky smíření s mnoha ztrátami a zátěžemi.

Velkým problémem pozdního stáří bývá sociální izolovanost a z ní vyplývající osamělost. Pokles soběstačnosti vede ke zvýšení závislosti na jiných lidech. Odchod z rodiny do některého typu pečovatelské instituce (domov důchodců atp.) představuje zvláštní zátěž, jejíž zvládnání určitou dobu trvá. Očekávání smrti a představa umírání je velmi významným tématem pozdního stáří, i když jde nejčastěji o strach z dlouhého a neúčelného utrpení. Hledání smyslu smrti je stejně náročné jako hledání smyslu života.

2.1.6 Singles

Stav singles je poměrně obtížné definovat. Jedná se zpravidla o ekonomicky zaopatřené osoby ve věku mezi 25 a 40 lety, fyzicky ani sociálně nijak neindisponované, ovšem nesetrvávající v pevném vztahu, či případně v dané době často o takový vztah už ani nestojící.

V kontextu společenství církve musíme zvažovat, že tam, kde sociologie hovoří o vztahu s partnerem, musíme brát v úvahu i povolání ke kněžství či k řeholnímu životu, které se motivačně nekryje s dobrovolností setrvání ve stavu singles. Mnoho mladých, kariéře úspěšných jedinců, žije ve stavu singles z důvodu vysokých nároků na partnera. S vyšším věkem zároveň klesá potřeba se „romanticky zamilovat“ a měnit již zaběhnuté životní stereotypy, v nichž by potenciální partner byl spíše „narušitelem“. Singles se mnohdy snaží fakt absence vztahu s druhým člověkem, který s sebou nese i jistý nárůst objemu volného času, kompenzovat různým způsobem – od uměleckých či sportovních aktivit přes bohatý společenský život až ke zvýšené pracovní aktivitě, případně službě v církvi.

Pominout však nelze i domnělou či skutečnou fyzickou a psychickou neatraktivnost či ekonomicky nepříznivou situaci některých singles, které jim samotným předem brání v pokusu navázat vztah.

Ke stavu singles zřejmě v církvi přispívá i početní disproportion mužů a žen ve vhodném věku, což vede k rozšíření počtu singles zejména na straně mladých žen, pokud nejsou ochotny ke „kompromisu“ v podobě nábožensky smíšeného svazku. Za těchto okolností si tento stav častěji lidé nevolí dobrovolně, spíše do něj „spadnou“. Přesto je třeba tento stav vnitřně přijmout.

2.1.7 Manželé a rodiče

Rodina je i pro dnešní společnost vysoce ceněnou hodnotou, ale mění se její vnímání a představy o ní. Patriarchální a autoritativní model rodiny, ve kterém byly jasně odlišeny, stanoveny a společensky chráněny role otce, matky a dětí, už není normativní. Do popředí se dostávají jiné formy rodinného života, které kladou větší důraz na city, spontaneitu a přátelství. Jednotlivé role jsou pojímány spíše subjektivně a jsou neustále obměňovány. Mateřství je více spojováno s profesní seberealizací, s osobním rozvojem a volným časem. Otcovství ztrácí rysy moci, autority, práva a znalostí a více si přivlastňuje citovost, blízkost a podporu. V souvislosti s těmito procesy, s důsledky sexuální revoluce a s gender politikou jsou pak statisticky nejčastěji zaznamenávány pokles porodnosti, pokles sňatků, nárůst rozvodů, nárůst neúplných rodin, singles a nárůst počtu dětí, které se rodí a vyrůstají v neúplných rodinách. Přidruženou problematikou je pak stárnutí české populace, vztah k imigrantům a sociální nerovnost mezi bohatými a chudými.

2.2 KULTURNÍ A PROFESNÍ ASPEKT

Pro lepší poznání konkrétních adresátů katecheze je dobré zohlednit kulturní a profesní aspekt života jednotlivců. Následující otázky mohou být užitečné:

- Jakého vzdělání se katechizovaným dostalo?
- V jaké oblasti pracovali a pracují, případně proč nepracují?
- Jaké možnosti a naopak omezení poskytuje jejich sociální prostředí?
- Co je baví a zajímá? Jak tráví volný čas?
- V čem se účastníci katecheze různí a co je naopak intelektuálně a zájmově spojuje?

2.2.1 Kontext kultury a společnosti

Lidé, k nimž se katecheze obrací, žijí v kontextu společnosti, který je třeba znát a počítat s jeho vlivem nejen na katechizované, ale i na ty, kteří katechezi vytváří a vedou. Oproti minulosti došlo k řadě významných změn v oblasti životního stylu. V následujících řádcích jsou uvedené aspoň některé z nich.

Kvůli pádu velkých ideologií 20. století a kvůli racionalistickému pojetí života, které klade na první místo ekonomický zisk, žije současný člověk více v přítomnosti než na ose času minulost-přítomnost-budoucnost. Ekonomický model upřednostňuje jedince, kteří jsou svobodní, flexibilní, nevázaní historickými, náboženskými, hodnotovými nebo vztahovými pouty, konzumenty stále nespokojené a stále náročnější. Nové komunikační technologie proměnily vnímání prostoru, učinily bezvýznamnými prostorové vzdálenosti a budují komunikaci založenou na obrazu.

V době, kdy život lidí není omezován ani primárními potřebami, ani časoprostorovými omezeními, je situace každého člověka mnohem aktivnější a kreativnější, více subjektivní a individuální. Společnost se stává komplexnější, jsou v ní přítomné různé hodnotové systémy, společnost nenachází sjednocující myšlenku a rámec. Uprostřed takové společnosti se pak prvořadým úkolem každého jedince stává hledání a budování vlastní identity. Tato situace může vyústit do bezbřehého individualismu, narcismu a izolovanosti, nebo může také položit základy pro nové pojetí člověka a světa.

2.2.2 Kontext vzdělání, kulturního a sociálního prostředí subjektů

Katecheze či náboženské vzdělávání se nemůže pohybovat ve „vzduchoprázdnu“, bez dialogu s kulturní, odbornou, profesní a životní zkušeností subjektů katecheze. S citlivostí je třeba přistupovat k pozitivům a negativům, které se v životě jedinců i společnosti vyskytují. Ve světle evangelia je nutno rozpoznávat a nastoupit cestu očišťování a osvobození, což je i jedno z poslání katecheze.

V dnešní době je tedy žádoucí věnovat více pozornosti důležitým faktorům, zejména úrovni a zaměření vzdělání účastníků, které výrazně určují horizont jejich vnímání; jejich pracovnímu uplatnění spolu s vlivem, jaký má jejich práce (případně její absence) na jejich život, neboť zde jsou často zdroje jejich starostí; jejich zájmům, koníčkům a vůbec jejich kulturnímu životu, protože zde můžeme nalézt mosty mezi našimi individuálními „světy“; možnostem vzájemného sladění a obohacení účastníků díky podobnosti a různosti jejich zájmů a zkušeností.

2.3 NÁBOŽENSKÝ ASPEKT

Důležitou oblastí dotazování je oblast víry účastníků:

- Na jakém „stupni víry“ jsou zájemci o katechezi a náboženské vzdělávání?
- Jaká spiritualita je jim blízká, případně jaké jiné proudy je ovlivnily?
- Jaký je jejich náboženský život a zázemí, jaké jsou jejich náboženské zvyky a stereotypy?
- V čem jsou po náboženské stránce „silní“ a v čem naopak „slabí“?

2.3.1 Náboženský kontext

Znalost náboženského kontextu, v němž účastníci katecheze žijí, je důležitá. V české populaci lze v této oblasti pozorovat u mnoha

lidí zmatečný postoj. Na jedné straně se snižuje počet osob, které deklarují své začlenění ke konkrétní církvi či náboženské skupině. Ve společnosti panuje nedůvěra k církvím a značná část populace se odmítá vyjadřovat k náboženské příslušnosti. Na druhé straně více než polovina populace připouští nadpřirozeno. Lze hovořit o deinstitucionalizované religiozitě, která opouští tradice, je synkretistická, zaměřená na individuální rozvoj a konzum. Zdá se, že je uchopitelná v paradoxech: katolicismus je nositel národní identity a zároveň je vnímán jako nositel odnárodnění; náboženská je chápána jako cesta k pravdě a zároveň je odmítán její nárok na absolutnost pravdy; česká společnost vnímá potřebu náboženskosti a zároveň je neochotná spojovat ji s církvemi, institucemi a veřejnými projevy.

Ze statistických průzkumů vyplývá, že v současné české společnosti nemá katolická církev velký význam, lidé k církvím obecně nemají příliš důvěry, bohoslužby navštěvuje jen malý počet lidí a světské hodnoty mají větší význam ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi. Jsou zde přítomny dva odlišné směry: tradiční křesťanství a jiné duchovní proudy (např. spiritualismus, gnosticismus, hermetismus, neoplatonismus, věštění a okultismus). Dnešní mladí dospělí už necítí povinnost předat svou víru dětem, jako tomu bylo u starších generací. Spíše než víru jim předávají náboženskou svobodu.

Existuje celá řada předsudků vůči církvi a tradičnímu náboženství, jež jsou založeny na špatných historických zkušenostech, ale i na aktuálním zklamání z jednání církevních institucí či jednotlivých křesťanů. Jak řada mladých katolíků, tak mnozí hledající dospělí se nezdědka od církve vzdalují a uchylují se do individuálních forem víry na pomezí křesťanství a pohanství. Mnozí křesťané v reakci na tuto situaci projevují ostych, mají-li veřejně projevat svou náboženskou příslušnost či dokonce vydávat svědectví o své víře. Lze hovořit o jakési plaché zbožnosti, a to jak u mnoha členů církve, tak mimo ni.

2.3.2 Náboženský život účastníků katecheze

Jednotlivci, ke kterým se katecheze obrací, mohou žít svůj náboženský život na velmi různé úrovni. Obvykle lze odlišit několik stupňů či situací.

■ Lidé hledající

Lidé hledající jsou ti, kteří, ať už pokřtění nebo nepokřtění, zatím nedospěli ani k nezákladnějšímu vyjádření víry v Ježíše Krista, neidentifikují se plně ani s katolickou, ani s jinou církví, náboženstvím nebo náboženskou skupinou, ale jsou otevření náboženským otázkám a přistupují k nim aktivně.

■ Katechumeni

Výjimečné postavení v katechezi dospělých zauímají katechumeni. Jedná se o dospělého muže nebo ženu, kteří po období „předběžného katechumenátu“ prošli obřadem „přijetí do katechumenátu“ a byli zapsáni do knihy katechumenů. Jsou to osoby, které se připravují na přijetí iniciačních svátostí (křest, bířmování, eucharistie). U těchto osob je již patrná počínající víra, obrácení, vůle změnit život a vstoupit do životního vztahu s Bohem v Kristu uprostřed společenství církve. Katechumeni už mají za sebou první zkušenost s modlitbou, společenstvím a duchem křesťanů a veřejně před společenstvím církve vyjádřili svou touhu připravovat se na přijetí iniciačních svátostí.

■ Kvazikatechumeni

Dokumenty církve charakterizují kvazikatechumeny jako dospělé osoby, které sice byly pokřtěny, ale nebyly přiměřeně katechizovány a cestu křesťanské iniciace nedovedly k plnosti, nebo se vzdálily od víry, a nyní touží po prohloubení života víry a upevnění společenství s církví. I oni mají být skrze katechezi uváděni do křesťanského života, ale iniciační svátosti, které už přijali, jim nejsou udělovány podruhé.

■ Neofyti

Za neofyty neboli novokřtěnce (řecky neofytos) jsou staro-církevně označeni ti, kteří o velikonoční vigílii přijali křest.

Slovo „neo“ znamená nový a slovo „fytos“ znamená sazenice, strom, stvoření. Jedná se tedy o osoby, které potřebují být nadále uváděny do křesťanského života, i když jsou v plném společenství s církví a mají volný přístup ke svátostem. Proto se doporučuje, aby jim byla dopřána zvláštní pastorační péče.

■ **Praktikující katolíci**

Zde církevní dokumenty mají na mysli dospělé žijící podle své víry, plně integrované v církvi. Církevní společenství není monolitickou skupinou, ale je živým organizmem, ve kterém lze nalézt různé duchovní proudy a spirituality. Občas to může vést ke svárům a rozdělením. Proto je důležité lepší vzájemné poznání, přijetí a obohacení. Pastorační praxe ukazuje, že také u praktikujících katolíků nejednou chybí znalost a recepce některých základních obsahů víry (např. chápání odpuštění hříchů, víra ve vzkříšení). Proto je vhodné si tyto skutečnosti uvědomovat a zohlednit je v procesu katecheze.

2.4 MOTIVACE

Klíčovým momentem pro práci s dospělým člověkem je jeho motivace. Je důležité zjistit aktuální stav a odhadnout způsoby, jak žádoucí motivaci podnítit a uchovat. Motivace jsou důležitou indicií pro rozhodování o vhodném typu projektu.

- S jakou motivací zájemci přicházejí?
- V čem lze najít styčné body?
- Jak stávající motivaci zušlechťovat?
- Jak účinně motivovat k účasti na projektu?

2.4.1 Motivace pro katechumenát

Motivy pro křest dospělých jsou různé. Prvotní důvody pro nastoupení katechumenátu nemusí být vždy zřejmé: snaha o zachování nebo o rozchod s rodinnou tradicí a zázemím, sňatek s katolickým partnerem, nátlak okolí, touha po sociálním a emocionálním ukotvení

a přání někam patřit, aby se stabilizoval osobní a rodinný život žadatele, životní krize jakéhokoli druhu. Je dobře vést katechumeny v období přípravy k iniciačním svátostem, aby dokázali rozpoznat své domnělé a skutečné motivace. Žadatel by si měl více uvědomovat dar víry v Ježíše Krista. Vytrvání v katechumenátu by mělo být motivováno snahou odpovědět na Kristovo povolání ke křesťanskému životu, stát se součástí církve, žít podle Božího slova.

2.4.2 Motivace pro katechezi a náboženské vzdělávání

V pastorační praxi mnohdy lidé projeví zájem o katechezi nebo o náboženské vzdělávání z různých důvodů, které se vzájemně prolínají a někdy bývá těžké je jasně rozlišit nebo od sebe oddělit. Někdo chce lépe porozumět vlastní víře. Někdo prožívá problémy v mezilidských vztazích v rodině, v práci nebo jinde. Důležitým impulzem mohou být nečekané zvraty v životním příběhu (smrt blízké osoby, rozpad manželství, ztráta zaměstnání, hledání smyslu života, etické otázky). Dalším motivem může být potřeba sociálního kontaktu, např. navázání a rozvinutí kontaktů, akceptace druhými, potřeba skupinových aktivit a přátelství spřízněných lidí, a to v prostoru nezatěžovaného každodenními tlaky a frustracemi. Díky tomu se může člověk více podílet na životě ve společenství církve. Mezi těmi, kteří mají potřebu na základě života z víry přistupovat ke svátostem nebo je chtějí dopřát svým dětem, je stále dost lidí žádajících o křest dítěte, nebo o církevní sňatek kvůli tradici, kvůli hezkému kostelu nebo kvůli tomu, že je to „tak nějak“ slavnostnější než na úřadu.

Práce na úrovni motivace není snadná a někdy jde o dlouhodobý proces. V lidech lze však postupně probouzet správnou motivaci, na prvním místě osobním přijetím a zájmem, rozhovorem, doprovázením. Prvním a základním krokem je pomoc člověku, aby byl ve svém životě vnímavý pro Boží působení. Velkou pomocí je Boží slovo, v jehož světle člověk může vnímat svůj vlastní život. Teprve po procesu očišťování motivací lze hovořit o skutečné katechezi.

V každém případě je důležité dbát na to, aby se jim dobře naslouchalo a nevnucovala se pouze hotová řešení. Dnešní člověk se nespokojí

s obecnými zbožnými frázemi nebo konstatováními, ale hledá poctivé odpovědi, které mohou být užitečné a použitelné v jeho existenciální situaci. Velmi důležitá je stimulace pozitivní motivace (zvědavost, předsevzetí, radost z úspěchu, vůle něco dokázat), která je umocňována i pocitem vnitřního uspokojení. Na pozitivní motivaci má často vliv doporučení přátel, známých, případně jiných důvěryhodných zdrojů.

Je vhodné navázat na individuální zájmy dospělých a nově získané znalosti zařadit do dosavadních zkušeností.

2.5 KONTEXT SKUPINY ČI SPOLEČENSTVÍ

Vznikne-li skupina, je vhodné se zabývat také jejím kontextem.

- Tvoří již katechizovaní skupinu či společenství, nebo se teprve mají dát dohromady?
- V jaké vývojové fázi se daná skupina nachází?
- Je (bude) to skupina otevřená či uzavřená?
- Jaké jsou ve skupině vztahy a konflikty? Jaké jsou role jednotlivců vůči ostatním?
- Je zde přirozený vůdce či skupina tahounů?
- Jsou zde nějaké slabší články, osoby vyžadující zvláštní pozornost?

2.5.1 Několik obecných poznámek ke skupině

V každé skupině, také církevní, existuje a působí soubor nejrůznějších sil a protisil – tzv. skupinová dynamika, která je složena z mnoha prvků, jež se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí. Hlavními prvky skupinové dynamiky jsou:

- Cíle a normy (každá skupina, která má v úmyslu být alespoň krátký čas spolu, musí mít jasné vědomí společného směřování, cíle; konkrétní cesty a postupy k dosažení cílů. Aby skupina mohla správně a efektivně fungovat, musí být dosažena shoda alespoň v základních cílech).

- Vedení a řízení, motivace a stimulace (postup práce s normami, pravidly; k dosažení cílů je podstatné neustálé prohlubování motivace, která má vycházet z individuálních, pozitivních pohnutek všech členů).
- Interakce a komunikace (vzájemné ovlivňování členů skupiny pomocí verbální i neverbální komunikace; důležitou součástí dynamiky je také způsob řešení konfliktů).
- Podskupiny (dříve či později vznikají v každé větší skupině; je podstatné, aby se podskupiny ztotožňovaly s normami a cíli celku). Stranictví, předsudky, vymezování se a uzavírání do „partiček“ se nevyhýbá ani křesťanům v církvi. V některých případech bude velmi důležité prioritně pracovat právě na této dimenzi církve, které říkáme koinonia.
- Struktura, stavba skupiny (je tvořena systémem pozic a rolí v každé skupině).
- Pozice a role (každý člověk vnáší do života skupiny svou osobitost, ale zároveň je konkrétní skupinou do značné míry ovlivňován, formován. Ve všech skupinách, ať již je rozlišujeme podle jakéhokoliv hlediska, vystupují vždy lidé v určitých rolích, např. role vůdce, hvězdy a černé ovce, role experta, monopolisty, miláčka, obětího beránka, opozičníka, šaška, a jiné, v nichž si lidé opakují své navyklé vzorce chování).
- Fáze vývoje skupiny, historie skupiny (skupina se vyvíjí, prochází určitými vývojovými stádii, která ovlivňují výkon skupiny a vztahy mezi členy, viz třeba Tuckmanův model).
- Atmosféra ve skupině (atmosféru vytváří všichni členové skupiny ve svých každodenních interakcích. Všichni mají usilovat o „dobré“ vztahy ve skupině, a to bez ohledu na vykáni/tykáni, velkou pomocí je humor, důvěra apod.).
- Soudržnost (koheze) a napětí (tenze). Kohezi vytvářejí síly a mechanismy, které ovlivňují, zda členové skupiny chtějí do skupiny patřit, cítí se být členy skupiny; tenze – jsou síly, které mají destruktivní vliv na skupinu).

2.5.2 Skupina v katechetickém projektu

Katecheze formuje křesťana k životu ve společenství a k aktivní účasti na životě církve. Skupina má v katechezi nezastupitelné místo, má důležitou úlohu v procesu rozvoje člověka.² Samotný Ježíš utváří kolem sebe společenství a ve všech dobách vede své učedníky, aby žili ve vzájemné lásce a vytvářeli společenství, církev. Křesťanské společenství má také za úkol zpřítomňovat samotného Ježíše: „Kde jsou dva nebo tři shromáždění ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (Mt 18,20). Katecheta si má uvědomovat význam, úlohu a dynamiku skupiny. Křesťanské společenství má být jedním ze zdrojů, míst i cílů katecheze³ a má se stávat konkrétní oporou a příkladem pro cestu víry jednotlivců.⁴

Program nabídnutý již existující skupině bude nezbytně muset respektovat stávající charakteristiky skupiny, včetně její originální historie a současného nastavení.

Při vytváření nové skupiny je vhodné již v přípravné fázi uvažovat o smyslu a významu společenství. Na tomto místě je vhodné připomenout, že i když společenství je důležitou součástí procesu katecheze, katecheta má respektovat konkrétního člověka, jeho individualitu, potřeby, věnovat mu plnou pozornost, respekt, úctu. Může mu nabídnout „katechezi na míru“ podle jeho potřeb. I přesto by neměla scházet zkušenost s konkrétním společenstvím církve.

2.6 DOSAVADNÍ NABÍDKA

Dříve než se nabídne nový program skupině, je vhodné a užitečné vycházet z dosavadních zkušeností, z přechozích programů, zohlednit i celý kontext dosavadní pastorace v onom místě. Efektivní může být i osobní setkání s těmi, kteří předchozí projekty vedli, s cílem pochopit jejich akcenty a styl a navázat na jejich zkušenosti. Kněz

2 Srov. VDK 86

3 Srov. VDK 158.

4 Srov. CT 24.

či katecheta si má být vědom toho, že jeho povoláním je odpovědět na konkrétní situaci a potřeby katechizovaných. Ty se neustále mění, proto není možné, aby katechizující osoba vždy a všude nabízela všem totéž v jediném stylu.

Při analýze katechetického projektu můžeme použít následující kritéria:

- Jakým dimenzím církevního života (svědectví, společenství, služba, liturgie) se věnovalo hodně pozornosti a jaké naopak málo?
- Jaké obsahy byly předmětem katecheze (vyznání víry, svátosti, morálka, modlitba apod.)?
- Jaké typy katecheze převládaly (iniciace, vzdělávání, výchova)?
- Jaké jsou další výrazné formační aktivity v rámci místní pastorace? Co zde výrazně chybí?
- Jaké jsou další nabídky duchovního, intelektuálního a kulturního povznesení v rámci obce či oblasti? Které věci jsou pokryté a v čem může být náš specifický přínos?
- Jaký dosah projekt měl (účastníci, časové období apod.)?
- Jaké jsou jeho plody? Jak jej hodnotí sami účastníci (získané zkušenosti, obdržené milosti apod.)?

2.7 REFLEXE POZNANÝCH SKUTEČNOSTÍ

Na základě poznání celé řady nejrůznějších skutečností je dobré věnovat čas jejich podrobné reflexi. V rámci ní se doporučuje analyzovat a shrnout, co se konstatovalo, a ptát se po příčinách a souvislostech daných jevů. Cílem tohoto uvažování je dojít až k formulaci výzev a úkolů, které ze situace vyplývají. Má vzniknout jakási hypotéza, nač by bylo vhodné se v budoucím projektu zaměřit.

Koná-li tuto reflexi jedinec (zpravidla kněz či katecheta), lze doporučit vytvoření tzv. myšlenkové mapy, která zobrazuje síť pojmů a souvislostí. Probíhá-li toto uvažování ve skupině spolupracovníků,

může být výhodné využít metodu brainstormingu. Brainstorming ale nesmí nahradit poctivý sběr informací a důkladnou reflexi situace katechizovaných.

Výsledkem tohoto rozvažování bude pravděpodobně celá řada nápadů. Je však zřejmé, že vše není možné najednou zvládnout. Je třeba moudře a rozvážně zvážit priority, a to jak z hlediska adresátů projektu, tak z hlediska osobních možností katechety či kněze a v neposlední řadě z hlediska toho, co chce Bůh „zde a tady“. Hovoříme o duchovním rozlišování.

3 PŘÍPRAVA KONKRÉTNÍHO PROJEKTU

3.1 Trvalá katecheze dospělých

3.1.1 Obecné poznámky

Katecheze je důležitou součástí evangelizačního procesu. Evangelizace je přinášení radostné zvěsti všem společenským vrstvám a třídám. Účinkem této zvěsti pak dochází k proměně lidí samotných, a tím k vytváření nového lidstva.⁵ Evangelizací v širším slova smyslu se myslí evangelizace společnosti. Jde o snahu vnášení hodnot evangelia, jako je láska, odpuštění, smíření, do všech oblastí života společnosti (např. kultury, politiky, sociální oblasti). Evangelizaci v užším slova smyslu chápeme jako osobní evangelizaci, tzn. snahu vést jednotlivce k osobnímu, svobodnému a opravdovému přijetí Ježíše Krista do svého srdce a ducha evangelia do svého života.

Tato fáze evangelizace předchází první, neboť společnost může být evangelizována jen skrze její členy proměněné duchem evangelia.

Katecheze je nedílnou součástí služby evangeliu a hlásání Krista a rovněž pomoc v růstu víry člověka. Ačkoliv se v této věkové skupině nejčastěji objevují tendence k čistě formačnímu či vyhraněně vzdělávacímu přístupu ke katechizovaným, musí být katecheze vyváženou kombinací formace i vzdělávání, byť v různě zaměřených programech bude poměr obou složek různý.

Katecheze je cílený, plánovaný, delší či kratší proces. Dlouhodobější cyklus má být plánován pro menší skupiny věřících, kde spolu členové mohou hovořit a sdílet své zkušenosti, mají být zodpovádány jejich otázky a má být též reflektováno, jak působí Bůh v jejich životech i v životě svého lidu – církve.

5 Srov. EN 18.

Katecheze se obecně týká celého společenství farnosti, nicméně katecheze dospělých by měla být jejím ohniskem. Je-li tomu tak, je možnost průběžné obnovy společenství a jeho aktivního působení nadějná. Katecheze dospělých musí více než kterákoli jiná brát velmi vážně v úvahu zkušenosti katechizovaných, jejich život, výzvy a otázky, které jsou jim aktuálně kladeny.

Základem pro katechezi dospělých má být katechumenátní model aplikovaný na jednotlivé typy katecheze.

Některé věkové skupiny dospělých vyžadují v rámci katecheze specifický přístup. Zejména skupiny seniorů jsou pro církev velkým darem. Podílet se na katechezi, ať už jako adresát či jako katecheta, je velkou možností jak pozitivně zvládat stáří. Katechizovaní senioři jsou na různém stupni vývoje vlastní víry, přesto je třeba se vždy snažit o katechezi naděje, která vychází z jistoty definitivního setkání s Bohem.

Další skupinou, jíž je třeba věnovat zvýšenou pozornost, jsou rodiny, které se často mohou stát místem mezigenerační katecheze – rodiče jsou prvními svědky víry pro své děti, ale i ony mohou v některých případech tutéž úlohu sehrát vůči svým rodičům či dalším příbuzným; i zde budou hrát v rámci širší rodiny velkou roli senioři.

Specifickým způsobem je třeba též přistupovat k některým dalším skupinám věřících, a to podle situace, v níž se nacházejí; takto je třeba přistupovat ke křesťanům se zdravotními či psychickými problémy, k osobám nacházejícím se v problematické životní situaci apod.; vždy je na místě individuální a citlivý přístup ke každému jednotlivci.

3.1.2 Cíle trvalé katecheze a náboženského vzdělávání

Katecheze dospělých má předkládat křesťanskou víru úplně, pravdivě a soustavně tak, jak ji chápe církev, a klást na první místo zvěstování spásy. Dále má též s vírou uvádět do četby Písma svatého a do praxe modlitby.

Stručně lze cíle trvalé katecheze dospělých charakterizovat následovně:

- U dospělého účastníka trvalé katecheze by měl běžný každodenní život být pevně prolnut postoji osobní víry;
- Katechizovaný dospělý by měl být schopen o své víře v životě svědčit;
- Katechizovaný dospělý by měl být schopen aplikovat prorocko-diakonickou dimenzi do skutečností života;
- Měl by číst vlastní životopis jako životopis cesty víry, který má další pokračování.
- Tím by mělo být docíleno trvalého angažmá dospělého ve společenství; měl by se aktivně účastnit života společenství, být schopen trvalého obrácení a prohloubení života s Bohem.

Vzdělávání dospělých, jež je jedním z typů systematického, zpravidla již mimoškolního vzdělávání, je přímo zaměřeno na kultivaci znalostí či dovedností, sekundárně na ovlivňování postojů. Cílem náboženského vzdělávání dospělých je předání různého objemu znalostí v této oblasti. I vzdělávání dospělých však může naplnit jeden z cílů katechetického procesu, jemuž se věnujeme, navíc může sehrát i pozitivní roli v rámci prvotního hlásání, zejména při zodpovídání otázek, které si nevěřící kladou, případně vyvracení jejich tak četných předsudků. Vzdělávání rovněž může mít podstatně širší spektrum témat než katecheze – je možno dotknout se mnoha společenských témat, do nichž je třeba vnášet křesťanský pohled. Katecheze je však jasně zaměřena dovnitř církve k rozvoji víry. Hranice využití obou směrů však budou prostupné.

3.1.3 Přístup

Katecheze dospělých se týká osob, které mají právo a povinnost přivádět ke zralosti dar víry, který jim Bůh dal. Z toho důvodu má být víra dospělého ustavičně osvětlována, rozvíjena a chráněna. Proto je třeba pečlivě určit typické rysy a vlastnosti křesťana dospělého

ve víře, převádět je do předmětu a obsahu, vyznačit určité konstanty ve výkladu, stanovit nejučinnější metodologické pokyny, volit vhodné formy a vzory katecheze.

Některým oblastem je třeba věnovat zvláštní pozornost:

- Adresáti katecheze musí být vnímáni v jejich vlastní situaci dospělých, jako mužů a jako žen, tedy s přihlédnutím k jejich skutečným problémům a zkušenostem;
- Do katecheze má být zapojeno i společenství farnosti, aby bylo místem přijetí a opory pro katechizovaného dospělého;
- Má být přihlíženo k celkovému projektu pastorače dospělých v rámci diecéze i farnosti. Katecheze dospělých je totiž proces, který má vycházet ze společenství, v jeho rámci se uskutečňovat a v různých formách přivádět k životu ve společenství.

V praxi nelze realizovat katechezi dospělých v naprosto dokonalých obrysech; často mohou katechezi posloužit i jinak zaměřené příležitosti, kde dochází ke spontánnímu vytváření společenství. I těchto příležitostí je třeba náležitě využít, pokud není v možnostech dospělých členů farního společenství se pravidelně scházet. V tom případě však není možné na katechezi dospělých rezignovat, ale je třeba vytvořit pro takové společenství přijatelnější platformy, na nichž by se mohla další aktivita rozvíjet.

3.1.4 Metody a obsahy

Katecheze dospělých, která se netýká přípravy na svátosti, musí rovněž vykazovat jistou systematičnost, která se bude odvíjet jak dle aktuálních potřeb společenství, tak podle dlouhodobých cílů, jež by měla mít farní společenství zakotvena v pastoračním plánu. Katecheze dospělých vykazuje v základě největší pestrost cílů, proto je nutno zachovat dostatečnou variabilitu metod a přístupů, které nejvíce konkrétnímu společenství poslouží. Jako jednu z možností katecheze dospělých navrhujeme cyklus tematických okruhů, který je určen ke komplexní dlouhodobější katechezi. Tento cyklus by

měl posloužit k systematickému uvedení do víry pro ty dospělé, které nazýváme „kvazikatechumeny“, je tedy určen k systematickému uvedení do víry dle katechumenátního modelu. Uvedené okruhy mohou případně být i oživením a doplněním toho, co načerpali plně inicianí dospělí v průběhu svého dosavadního křesťanského života.

Jedná se celkem o pět základních okruhů, které lze využívat samostatně i jako větší průběžný cyklus. Jednotlivé okruhy je možno používat také k systematickému vzdělávání při zachování specifík metod vzdělávání a jejich délku lze uzpůsobovat dle možností konkrétních společenství.

- Život z Božího slova. Tento okruh lze považovat za jeden z klíčových programů, neboť stručné seznámení se s celým Písmem je předpokladem vstupu do pokladnice velkého bohatství Božího slova. Může přinést systematizaci neurovnaných znalostí, případně i nový impulz k četbě Písma, nový vhled do mentality Písma, což může vést k hledání nového smyslu a porozumění Božímu slovu. Cílem jednotlivých setkání je nejen seznámení s biblickými reáliemi, případně se základními charakteristikami jednotlivých biblických knih, ale též upozornění na klíčové momenty a události, objasnění jejich vzájemných vztahů a případných přesahů. Nemělo by se jednat o pouhé převyprávění biblických příběhů, případně výklad o biblické ikonografii apod. Vhodným doplňkem je úvod do modlitební četby Písma, tzv. „lectio divina“. Jde o to, aby se kontakt s Božím slovem v Písmu stal pro katechizovaného trvalou součástí, zdrojem a inspirací života.
- Učení církve (Credo, svátosti, morálka). I zde se jedná o základní tematiku; program nabízí dobrou možnost k systematizaci znalostí o nauce katolické církve, případně reflexi vlastní víry, a je dobrou základnou pro diskuzi o konkrétních otázkách a problémech. Cílem je stručně a výstižně seznámit s jednotlivými tématy, přispět k jejich správnému uchopení a uvést je do vztahu s praktickým životem z víry. Program lze vzhledem k jeho náplni prodloužit a rozložit dle potřeby. Rozhodně však

nesmí suplovat přípravu na svátosti, zejména katechumenát a přípravu k biřmování; hrozí zde riziko nežádoucí jednostrannosti přípravy.

- Duchovní život a spiritualita. Tento program je zaměřen na seznámení se základy, na nichž je založena křesťanská spiritualita a na nichž staví rovněž konkrétní duchovní život člověka. Důraz je zde položen na poznání základních principů spirituality a z nich vyplývajících aplikací na základní křesťanský život, dále pak na rozvoj křesťanské praxe. Účastníci – praktikující křesťané – získají přehled o základech duchovního života, některých reáliích a systémech křesťanské spirituality a budou tyto poznatky schopni aplikovat na vlastní křesťanský život.
- Liturgie. Program se zaměřuje primárně na seznámení s obsahem a strukturou liturgického roku a křesťanského slavení a s jejich aplikací do křesťanské praxe. Program zahrnuje seznámení s podstatou a základními principy křesťanského počítání času a liturgického kalendáře, poté jsou témata rozvržena tak, aby alespoň do jisté míry kopírovala právě probíhající liturgický rok. Setkání mezi nimi jsou vyplněna tématy, jež je možné probrat prakticky kdykoliv, a několika exkurzy. Při zachování obsahu všech setkání lze pořadí témat měnit v závislosti na aktuálním rozvrhu konkrétního liturgického roku. Program je vhodné zaměřit na spirituální obsahy jednotlivých období liturgického roku či svátků, možnosti jejich slavení a obohacování profánního života výraznými podněty křesťanského pojetí oslav.
- Služba křesťana církvi a světu. Tento program je zaměřen na poznání církve v jejích funkcích, činnostech a formách života, čímž posiluje vědomí komunitní dimenze křesťanství. Pro katechizované dospělé by toto povědomí mělo být zcela klíčové, neboť na jeho základě sami pro sebe definují své zakončení v konkrétním společenství víry. Z živého vztahu k církvi pak nutně musí vycházet zapojení se do misie církve vůči tomuto světu.

Kromě těchto dlouhodobých programů koncipovaných jako celoroční lze realizovat i programy krátkodobější. Pastorační zkušenost ukazuje, že nejefektivnější jsou programy v délce 6–8 týdnů, nebo kratší. Ty jsou zpravidla specifitější; vzhledem k jejich omezené době trvání jsou více zaměřeny k určitému tématu, často je lze zasadit do konkrétní doby, k níž se vztahují (advent, doba postní), a jejich výhodou bývá i přesnější specifikace pro skupinu, v níž bude program realizován.

V rámci přípravy takovýchto programů, zohledníme-li aspekt vzdělávání, je třeba důsledně dbát na vhodnou volbu témat, která celkově obohatí zamýšlenou cílovou skupinu katechizovaných dospělých. Stejně důsledně je třeba zvolit i vhodné metody; zde se převážně bude jednat většinou o osvojování metodou prezentací témat doprovázenou argumentací s nasloucháním a následnou diskuzí vedoucího a členů skupiny. I zde je důležité reflektovat vhodnost jednotlivých vedoucích ve vztahu ke skupině a věnovat pozornost řešení možných nastalých obtížných situací i problémovým účastníkům. I v rámci vzdělávacích procesů tohoto typu je vhodné, ba nutné aplikovat zpětnou reflexi celého vzdělávacího cyklu.

Katecheze dospělých má vést k objevování a prohlubování liturgie. Liturgie je vrcholem činnosti církve a zároveň také zdrojem pro život z víry.⁶ Liturgie není a nemá být v pravém slova smyslu katechezí nebo do ní nemá být katecheze vkládaná. Rovněž tak nemá být přímo užita (a tedy zneužita) k vyučování, ale určitý katechetický potenciál jistě liturgie má. Spolupůsobí na prohlubování víry, na což může být v katechezi navázáno. Společný úkol katecheze a liturgie je „živení živé, vědomé a aktivní víry“. S tím souvisí formulování principu aktivní účasti na slavení liturgie.⁷ Tedy katecheze může být nápomocná k porozumění duchu liturgie a může rozvíjet schopnost ji slavit. Má uvádět do smyslu a průběhu liturgického

6 Srov. SC 10.

7 Srov. Pius X., *Dekret Quam singulari*. Brno: Česká akciová tiskárna, 1929; SC; Srov. také KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 77.

slavení svátostí. Pomáhá vnímat účast na liturgickém slavení jako službu Bohu a lidem.⁸

Dalším místem katecheze dospělých je přirozeně příprava na ne-iniciální svátosti. Nenabývá zpravidla trvalejšího charakteru, je však významnou součástí průběžné formace dospělých. Důležitou formou, kterou je zde třeba zmínit, je příprava rodičů na křest jejich dětí. Křest dítěte je totiž těsně spjat s vírou jeho rodičů, příprava na křest dítěte má tedy za cíl zejména upevnit víru rodičů a připravit je na úkol být svému dítěti prvními vychovateli ve víře; katecheze o těchto tématech se může stát dobrým východiskem pro další rozvoj víry dospělých.

Nelze opominout ani možnost, že pro katechezi dospělých je možno využít svátostnou přípravu jejich dětí a mladých obecně. Častěji je již možné setkat se s paralelními kurzy rodičů a dětí, přičemž rodiče své děti mohou doprovázet k přijetí svátostí. Takováto forma může nabýt i podoby skutečně „rodinné katecheze“.

Mnohé možnosti nabízejí též přípravy ke svátosti nemocných, zejména ve skupinách seniorů. I zde je možno specificky postihovat některá katecheticky důležitá témata.

Katecheze dospělých nabízí velmi pestrou škálu dalších forem, z nichž zde můžeme zmínit jen některé. Nejčastějšími programy katecheticko-formačního charakteru v rámci skupin dospělých jsou v našem prostoru biblické hodiny nejrůznějšího zaměření a různé tematické katecheze v rámci malých společenství. Nabízejí mnoho možností a východisek od katechezí na naukovém či biblickém základě až po katecheze na bázi literatury, hudby či filmu. Vzdělávací programy nabízejí zpravidla studium *Katechismu katolické církve* či církevních dokumentů, případně přednáškové cykly na různá témata. Velkou roli v rozvoji víry dospělých mají též formační programy, tedy různě zaměřené duchovní obnovy, exercicie, modlitební kurzy apod.

3.1.5 Logistika

Základní problematikou organizace katecheze dospělých je personální zajištění katechezí. Ve farnostech se katechezím věnují převážně kněží. Laičtí katecheté zaměřující se na dospělé se spíše věnují specifické službě, ať už skupinám charakterizovaným zaměřením (katechumenům) či vymezeným věkem (seniorům). Jako optimální varianta se jeví vytvoření katechetického týmu (kněží, laičtí katecheté, osvědčení dobrovolníci), kterému leží na srdci evangelizace, katecheze a vzdělávání dospělých. Tento tým by měl garantovat vyvážení všech podstatných složek katecheze. Všichni členové katechetického týmu mají dbát o růst a vývoj vlastního duchovního života. Úměrně k možnostem a potřebě by měli usilovat o permanentní vzdělávání jak v teologických, tak i společensko-vědních oborech, s nimiž katecheze úzce spolupracuje; je třeba totiž stále sledovat vývoj soudobé společnosti a přiměřeně na něj reagovat. Naléhavým úkolem je také růst v komunikačních dovednostech.

Druhý okruh, který se týká organizace katechezí dospělých, lze vymezit problematikou reálného uspořádání katechetických setkání. Ta nemusí být striktně vázána na církevní prostor; vždy je však třeba mít na paměti, jaké nároky katecheze klade na vybavení, s čímž úzce souvisí i otázka financování těchto setkávání.

3.2. Inicie

Křesťanská iniciace je proces, jehož prvořadým aktérem je Bůh. Bůh Otec se v Ježíši Kristu obrací na člověka s nabídkou spásy a uvádí jej prostřednictvím církve do života v Duchu Svatém. Je to náročný a radostný proces víry a obrácení, během kterého dospělý mění své dosavadní představy, postoje a zvyky v závislosti na Kristově evangeliu. Tento proces obrácení se k jedinému Bohu ústí v touze přijmout iniciační svátosti, stát se křesťanem ve společenství církve a i nadále pokračovat v růstu v křesťanském životě.

V průběhu křesťanské iniciace je dospělý člověk postupně uváděn do křesťanského života. Toto období nekončí velikonoční vigilií, protože samotné slavení svátostí není konečným cílem katechumenátu. Katechumeni neabsolvují iniciační proces proto, aby přijali iniciační svátosti, ale aby vstoupili do života z víry.

Mystagogie (uvádění do tajemství) má napomáhat tomu, aby nově pokřtění pokračovali v cestě a začali žít skutečným křesťanským životem. Aby byli uváděni hlouběji do významu tajemství přijatých o Velikonocích. Slavení svátostí je základem jiného života, který začíná. Křest a biřmování jsou znamením nezrušitelného Božího daru, proto tyto iniciační svátosti může člověk přijmout jen jednou za život. Třetí iniciační svátost – eucharistie – se slaví opakovaně; k ní jsou křesťané zváni minimálně každou nedělí. V období mystagogie hledají nově pokřtění své místo v církvi pomocí pastoračních a profesionálních aktivit. Mohou postupně objevovat dynamiku komunitní dimenze křesťanského života, jejímž vrcholem a zdrojem je slavení eucharistie. Období mystagogie vymezené dobou velikonoční je tak obrazem celého křesťanského života.

Iniciační proces neprobíhá jen u katechumenů, ale i u kvazikatechumenů, pokřtěných křesťanů, kteří v dospělosti žádají o svátost smíření a eucharistii, nebo u pokřtěných, kteří v dospělosti žádají o svátost biřmování.

3.2.1 Cíle iniciace

Proces křesťanské iniciace začíná liturgickým obřadem přijetí do katechumenátu, jehož cílem je setkat se s živým Kristem a vstoupit do intimního společenství s ním. Protože život s Kristem se uskutečňuje v církvi, směřuje katechumenát k tomu, aby katechumeni přijali křest, biřmování a eucharistii, a vzniklo tak mezi nimi a Kristem uprostřed církve nezrušitelné pouto, které dává věčný život během pozemského putování i po jeho završení.

Katechumenát si klade za cíl

- aby se katechumen setkal s Kristem a seznámil se s jeho evangeliem;
- aby se vyznání víry církve stalo jeho osobním uvědomělým vyznáním;
- aby se zřekl toho, co odporuje křesťanskému životu, a naopak svým životem svědčil o Bohu;
- aby se začínal stávat člověkem modlitby v soukromí i ve společenství;
- aby se zapojil do života a slavení církve;
- aby se v síle Ducha Svatého začal stávat hlasatelem víry těm, kteří Krista ještě neznají.

Hlavním protagonistou iniciace je Bůh, proto má katechumenát ještě další cíl, který se týká všech, kdo katechumenát vedou. I u nich dochází k proměně života a k oživení a růstu víry. Lze říct, že iniciace si klade za cíl proměnu a hlubší prožívání křesťanského života celého společenství křesťanů.

V procesu iniciace kvazikatechumenů, v přípravách na přijetí svátosti smíření, eucharistie nebo bířmování zůstávají cíle stejné jako u katechumenátu. I když u jednotlivých příprav bude kladen důraz na obrácení a Boží milosrdenství, na Ježíšův dar eucharistie nebo na dar Ducha Svatého, cílem nemůže být nikdy jen přijetí svátostí, ale uvedení do celé šířky křesťanského života a do života ze svátostí.

3.2.2 Přístup

Křesťanská iniciace dospělých má své výrazné rysy, které vytvářejí specifický přístup. Podstatnými rysy jsou úcta, vnímání času, pozornost věnovaná znamením růstu, celistvost a společenství.

Úcta na prvním místě náleží Božímu působení v konkrétním člověku. Člověk, který touží, třeba matně, po uvedení do křesťanského života,

se setkává s farností či společenstvím v okamžiku, kdy Bůh už dávno vstoupil do jeho života a začal v něm působit. Katecheté a kněží musí mít úctu k člověku a k Božímu působení v něm. Mají toto působení v člověku vystopovat a teprve pak se do něj s velkou bází a pokorou zapojit. Úcta, svoboda, nenásilnost a důvěra v Boží působení jsou pro iniciační proces zásadní.

Iniciační proces vyžaduje proměnu života, častokrát velice razantním způsobem. Zásadní změny vyžadují velké množství času a iniciace tento čas poskytuje, protože není určována žádnými vnějšími okolnostmi. Iniacie není samozřejmý a lineární proces, leckdy dochází k různým přerušením, zvrátům, návratům. U lidí, kteří v dětství přijali svátosti a pak se s církví rozešli, je třeba počítat s možnými zraněními, utkvělými představami a předsudky, které se mění velice pomalu. Trpělivost, přijetí konfrontace, respektování odlišností a ochota věnovat čas musí charakterizovat osoby zapojené do iniciace. Celý proces iniciace trvá v řádu let. Minimální doba od přijetí do katechumenátu do udělení iniciačních svátostí je půl roku, doporučená alespoň rok, může trvat i více let.

Cílem iniciace není vytvořit naprosto dokonalého křesťana, ale uvést jej do křesťanského života. Zodpovědní za iniciační proces nehodnotí dokonalost iniciovaných, ale věnují u nich pozornost znamením růstu křesťanského života. Katechumenát ve svých čtyřech obdobích nabízí kritéria pro hodnocení růstu křesťanského života a formou liturgického slavení odděluje jednu etapu od druhé. Tyto obřady zviditelňují pro iniciované i pro celé společenství věřících pokračující růst a zároveň vyjadřují, že celá iniciace je nesena modlitbou.

Iniacie uvádí do křesťanského života ve všech jeho oblastech. Proto je pro iniciaci typický celistvý přístup, který propojuje poznání, liturgické slavení, morální život, modlitbu i účast na poslání církve. Iniacie se zaměřuje na to, co je v křesťanském životě základní a podstatné. Propojuje informaci a zkušenost. Celistvý přístup nabývá na důležitosti obzvláště u kvazikatechumenů, kteří chtějí přijmout svátost eucharistie nebo biřmování. U nich nemá dojít jen

k doplnění chybějících svátostí. Živá víra v Krista má u nich vstoupit do všech dimenzí jejich života.

V pastorační praxi lze pozorovat neobjevený rozměr společenství v iniciaci. Forma iniciace má odpovídat cílům. Jestliže jde o uvedení do křesťanského života v církvi, pak i iniciace má mít jasný rozměr společenství křesťanů. Proto se v ideálním případě hovoří o iniciační nebo katechumenátní skupině, kde je nejen více iniciovaných, ale také větší počet dospělých křesťanů. Iniciaci nevede jediný kněz nebo katecheta, ale více dospělých křesťanů, muži i ženy, v ideálním případě i bývalí katechumeni, kteří dávají iniciovaným širší možnosti konfrontace, svědectví a navázání vztahů.

Kde je ve farnosti více skupin, doporučujeme, aby katechumeni nebyli automaticky spojováni např. s biřmovanci, se snoubenci či s rodiči, kteří požádali o křest svých dětí. Katechumeni opravdu vyžadují odlišný přístup a rytmus. Zároveň je však vhodné zapojovat je už v průběhu iniciace do různých činností farnosti tak, aby po skončení mystagogie neofyti nezůstali osamoceni.

Mnohdy se kněz či katecheta musí žadatelům o křest věnovat delší dobu jednotlivě, než je bude možné začlenit do katechumenátní skupiny. Ve většině případů však ve farnostech katechumenátní skupina schází. Pak je třeba, aby se kněz, katecheta věnoval uchazeči o křest a následně katechumenovi jednotlivě a okamžitě a neodda- loval zahájení iniciačního procesu na vzdálený okamžik, kdy bude uchazečů více, až začne školní rok nebo ve farnosti nastanou ideální podmínky.

3.2.3 Obsah

V křesťanské iniciaci je poznání pravd víry podstatnou součástí obsahu, ale jedná se o poznání v biblickém slova smyslu, které není jen intelektuální, ale zkušeností v lásce. Cílem není předat velké množství informací, ale umožnit hluboké životní přijetí základních pravd víry. Během doprovázení katechumenů je vhodné mít na zřeteli skutečnost, že opravdové přijetí pravd víry předpokládá nejprve

samotnou víru v Krista. Z toho důvodu by některé obsahy měly být sdělovány až po samotném křtu, který víru nejen předpokládá, ale také dává. U obsahu je třeba zůstat u podstatných věcí a vyhybat se okrajovým tématům a teologickým spekulacím. Zároveň je však třeba iniciovaným poskytnout všechny potřebné informace ke zdolání osobních předsudků.

Jádrem obsahu je poznání Krista, ať už skrze seznámení se s novozákonnými texty, nebo skrze konkrétní formulace Vyznání víry. Ke Kristu se přistupuje poznáním Písma a uvedením do četby Písma, stejně jako seznámením se s tradicí církve a se základními pojmy tak, jak je obsahují shrnutí jednotlivých částí *Katechismu katolické církve*.

Na poznání Krista navazuje uvedení do liturgického slavení a do svátostí, které jsou prostředkem sjednocení se s Kristem.

Třetí částí obsahu iniciace je život v Kristu, tzn. morální křesťanský život založený na Ježíšově slově a na Desateru. Snahou není jen předat požadavky na morální život Kristových učedníků, ale především ukázat jejich spojitost s Kristem a s církví, motivovat pro jejich přijetí a ukázat prostředky na cestě ke křesťanské dokonalosti. Předání tohoto obsahu je komplikované zvláště u těch katechumenů, kteří sice mohou přijmout iniciační svátosti, ale pro svůj předchozí rodinný život nemohou po křtu dále pokračovat v přijímání svátostí.

Posledním dílem obsahu je modlitba, osobní i ve společenství. Vzorem modlitby je modlitba Otčenáš.

Zvláště v období mystagogie má dojít k propojení všech obsahů. Nejde ani tak o to, naučit se nové, ale propojit a zkušenostně uchopit již poznané. Křesťan je skrze poznání Boha veden k hlubšímu poznávání, k liturgickému slavení, k morálnímu životu, k modlitbě, k životu v církvi a k hlásání. V síle vědomě a aktivně slavených svátostí je uschopněn ke křesťanskému životu v celé jeho šíři. Vřele se doporučuje, aby období mystagogie následovalo i u kvazikatechumenů po přijetí svátosti smíření, eucharistie a biřmování. I pro ně přijaté svátosti vytvářejí nový životní rámec, ve kterém jim dospělí ve víře mají pomoci získávat první zkušenosti.

3.2.4 Metoda

Iniciace nemá jednu jedinou metodu. I pro iniciaci platí, že využívá různých metod podle okolností, účastníků iniciace, poznatků z pedagogiky, psychologie i věd komunikace. Metodou se nerozumí konkrétní technika nebo pedagogický nástroj, ale sled konkrétních činností uprostřed katechetického projektu.

I v iniciaci se používají metody deduktivní a induktivní. Deduktivní metody vycházejí z příčin a popisují fakta. Induktivní metody překládají fakta a snaží se dojít k významu vzhledem k Božímu zjevení. Hovoříme také o metodách kerygmatických a existenciálních. Kerygmatický postup z poselství obsaženého v Bibli, liturgii a nauce přechází do konkrétního života. Existenciální postup vychází z lidských problémů a situací a hledá odpověď v kontaktu s Božím zjevením. Někdy bývá zmiňována metoda přístupu k Písmu, metoda dokladů, metoda liturgických a církevních znamení a symbolů, metoda vlastní mediální komunikace.

V iniciaci, která je uvedením do křesťanského života, je zvláště důležité, aby použité metody obsahovaly čtyři rozměry: slovo, vztah, činnost a slavení. Slovo je ve středu různých didaktických forem, jako je přednášení, vysvětlování, diskuze, zamyšlení, vyhledávání, vyprávění, oznámení, dramatické ztvárnění atd. Různé dynamiky skupin, společenství, společných pobytů, stejně jako přátelství a pocit sounáležitosti zdůrazňují vztah. Činnost nepřichází až na konec procesu iniciace, ale je důležitá v celém jejím průběhu v různých formách: svědectví, sociální aktivity, evangelizační činnost, práce atd. Konečné slavení přichází ke slovu v symbolických vyjádřeních, v modlitbách, zamyšleních, hrách, zpěvu, v rozjímáních, v liturgické modlitbě.

Každá metoda zdůrazňuje většinou jen jeden z uvedených rozměrů. Proto je důležitá pestrost při výběru metod a také dobré plánování cílů. Cíle katechetické činnosti nemůže určovat použitá metoda, ale metoda má být volena podle požadovaného cíle.

Žádná metoda však nenahradí osobní vztah k Bohu a ke katechizovaným. Otevřenost, moudrost, svědectví víry a modlitba těch, kteří jsou za iniciaci zodpovědní, jsou nenahraditelné.

3.2.5 Logistika

Požadavky na technické a materiální zabezpečení iniciace se budou různit farností od farnosti. Jiné to bude ve farnosti, kde jsou desítky katechumenů a kvazikatechumenů ročně, jiné ve farnosti, kde se katechumeni-jednotlivci vyskytují s odstupem i několika let.

Základními podmínkami pro zabezpečení iniciace jsou přijetí a pravidelnost. Přijetí má být srdečné, ne formální nebo úřední. Je důležité, aby společenství věřících bylo připraveno na přijetí těch dospělých, kteří, někdy i z velice nejasných důvodů, žádají o křest, eucharistii nebo biřmování, a aby také vytvořilo vhodné a vkusné prostředí pro přijetí těchto osob a pro jejich následné scházení. Pravidelnost a dostatek času zavazuje nejen přicházející, ale i ty, kdo jsou za iniciaci zodpovědní. Stálost místa setkávání umožňuje postupně větší otevřenost mezi zúčastněnými.

Personální zabezpečení je druhou základní podmínkou. Ideální je situace, kdy je možné vytvořit katechumenátní/iniciační skupinu, ve které se pravidelně setkávají jak iniciovaní, tak dospělí ve víře. Doporučuje se, aby tuto skupinu vedl kněz/farář, i když to není nezbytnou podmínkou. Je vhodné, aby dospělí ve víře v této skupině zastupovali jak muži, tak ženy, a zvláště ti, kteří sami katechumenátem jako dospělí prošli. Katechumenát nepotřebuje žádné mimořádné finanční zajištění. Finanční nároky rostou, když farní společenství distribuuje iniciovaným zdarma větší množství literatury nebo tištěných materiálů, když jsou v rámci katechumenátu pořádány cesty, vícedenní pobyty nebo jsou na setkání zváni hosté ze vzdálenějších míst.

Je vhodné, aby diecézní biskup nabídl iniciovaným možnost setkání, ať už to bude při obřadu přijetí do katechumenátu, který se uskuteční v katedrále pro všechny uchazeče křtu z diecéze, nebo jinou formou. Je důležité, aby proces iniciace překročil hranice konkrétního společenství věřících a měl skrze osobu biskupa propojení na univerzální církev.

Tam, kde je o farnosti známo, že v ní funguje katechumenát a iniciace dospělých, a kde je o tom široké povědomí, tam je i větší počet zájemců o iniciaci.

3.3 První hlásání

Základní a principiální pravdou je skutečnost, že Boží zjevení a jeho předávání prostřednictvím církve je dílem Ducha Svatého.

Je důležité připomenout si, co se rozumí pod pojmy první hlásání a evangelizace a jak tyto aktivity církve odlišit od jiných forem služby slova. Koncilní a pokoncilní reflexe o základním poslání církve postavila evangelizaci do středu pastorační činnosti církve. Hovoří o primátu evangelizace a o potřebě nové evangelizace.

Tento termín církevní dokumenty používají v různém slova smyslu:

- V užším slova smyslu je evangelizace hlásáním radostné zvěsti o Boží lásce zjevené v ukřižovaném a zmrtvýchvstalém Božím Synu, Ježíši Kristu.
- V širším slova smyslu zahrnuje evangelizace různé formy hlásání Božího slova a různé formy služby slova: první hlásání, prohloubení (katecheze), liturgie, homilie, teologická reflexe o Božím slově atd.
- V obecném slova smyslu je evangelizace opravdovým svědectvím o evangeliu ze strany církve skrze všechno, co „hlásá a koná“. Katecheze je jednou z důležitých a charakteristických složek celého evangelizačního procesu.

3.3.1 První hlásání

Na začátku cesty víry je nutné první hlásání radostné zvěsti evangelia, zvěsti o Boží lásce plně zjevené v Ježíši Kristu, který pro nás zemřel na kříži a vstal z mrtvých. K uskutečňování tohoto úkolu je volán každý křesťan. Jeho účelem je:

- probouzet víru v jediného a pravého Boha, stvořitele nebe a země;
- probouzet víru v Božího Syna Ježíše Krista, pomáhat v rozhodnutí následovat ho jako jediného Spasitele (konverze).

První hlásání, které se obrací k nevěřícím, má mít nejenom christologický charakter, ale má vést k vnitřnímu osvobození od zla a otevření se vůči transcendentnu a k probouzení víry v Boha, stvořitele nebe a země. Katecheze podněcuje počáteční konverzi a iniciuje k životu z víry. Toto pozvání a volání k víře je určeno především nevěřícím v Ježíše, dále lidem pokřtěným, z různých důvodů nepraktikujícím, žijícím na periferiích křesťanského života. V pastorační praxi se často stává, že lidé, kterým se nabízí katecheze, potřebují také pravou konverzi. Také se může nabídnout příslušníkům jiných náboženství.

3.3.2 Cíle prvního hlásání

První hlásání se týká osoby Ježíše Krista vtěleného, ukřižovaného, zemřelého a zmrtvýchvstalého, který nám nabízí možnost plného a pravého osvobození od zla, hříchu a smrti. V něm Bůh také nabízí podíl na svém Božském životě a zjevuje perspektivu věčného života. Proto první hlásání v sobě implicitně obsahuje pozvání k víře a výzvu k obrácení a klade si za cíl uvedení do hlubšího vztahu s Ježíšem a probuzení počáteční touhy ho následovat. Přilnutí ke Kristu zahajuje stálý proces obrácení trvajícím celý život. Tuto radostnou zvěst má církev hlásat celému světu, má brát na zřetel kontext života jednotlivých národů. První hlásání má vyplývat z postoje lásky a úcty ke člověku, má zaznít v konkrétní a okolnostem přizpůsobené řeči (princip inkulturace).

3.3.3 Metoda a obsah

Primárně se jedná o postoje a život podle křesťanských hodnot (svědeckví života). Každý křesťan i přes své limity a lidskou slabost má být jasným znamením transcendentní skutečností ve světě. Kristus je jedinečným, největším a věčným „svědkem“ (srov. Zj 1,5; 3,14). Je také vzorem křesťanského svědeckví. Duch Svatý vydává o něm trvalé svědeckví. On také uschopňuje každého křesťana a celou církev k věrohodnému svědeckví z víry (srov. Jan 15,26-27).

Svědectví života doprovází svědectví slova – svědectví o tom, jak důležitou hodnotou je Bůh v životě konkrétních osob, co v jejich životě vykonal a stále koná. Toto svědectví se předkládá s využitím nejrůznějších kanálů, způsobů vyjádření v kontextu jejich kultury a života. Tato činnost církve je základem její identity vyvěrající z Kristova misijního poslání (srov. *Mt 28,19*). Na základě křtu je každý křesťan (setkal-li se s Boží láskou v Ježíši) zván k nové angažovanosti a má být učedníkem-misionářem, kterému je svěřeno toto poslání, a podle příkladu prvních učedníků (srov. *Jan 1,41*), samařské ženy (srov. *Jan 4,39*) nebo sv. Pavla (srov. *Sk 9,20*) je povolán nabízet explicitně svědectví o Kristově lásce a blízkosti všem, s nimiž se spontánně či plánovitě setkává. Osobní, uctivý a laskavý dialog je prvním momentem prvního hlásání, na které navazuje svědectví Božího slova. Misijní poslání církve je pevně spjato s Písmem svatým, protože „víra je ze slyšení, a slyšení skrze slovo Boží“ (*Řím 10,17*), jak je zřejmé v případě učedníků putujících do Emauz (srov. *Lk 24,13-35*). Z hlásání a z naslouchání Božímu slovu se rodí – prostřednictvím působení Ducha Svatého – schopnost zachytit bohatost působení milosti ve svátostech a v životě jednotlivých křesťanů. První hlásání doprovází (někdy ho předchází) svědectví života a liturgické slavení jako vrcholný projev víry a jako výsledek obrácení ke Kristu a k jeho evangeliu. Evangelijní zvěst se předkládá různými a často odlišnými formami. Jejím kolektivním subjektem je Boží lid se svými mnohými gesty či projevy.

Radostná zvěst má být sdělována s pokorou a s vědomím toho, že se jedná o poselství tak bohaté a hluboké, že nás vždycky přesahuje. Může být vyjádřena bezprostředně i nepřímou. Musí se počítat s pomocí Ducha Svatého, který v konkrétní situaci usnadní rozhodnutí volby nejvhodnější formy (osobní svědectví, vyprávění, gesta aj.).

Někde se evangelium vtělilo do určité kultury, proto kromě základního zvěstování od osoby k osobě je nutné hledat výrazové prostředky, které jsou vlastní kultuře, v níž se hlásá, aby vedly k novému prolnutí evangelia s touto kulturou. Mnohdy se jedná o dlouhé a pozvolné procesy. Křesťani mají být tvořiví, otevření a tyto procesy pozitivním způsobem ovlivňovat.

První hlásání by mělo být vlastní pastorační „metodou“, ale zároveň základním postojem každého křesťana. Konkrétní farnosti mají za úkol rozeznat vhodná „místa“, kde se může radostná zvěst propojit s každodenním životem zvláště skrze přirozené a blízké vazby v místě bydliště, v zaměstnání, v souvislosti s lokální problematikou a se zapojením do místních kulturních, výchovných a jiných aktivit (volný čas, turistické cesty, práce, sport, voluntariát, péče o přírodu, nemocnice, sociální oblast, caritas, valorizace církevního dědictví, kultura, umění, literatura, masmédiá, posvátná hudba aj.). První hlásání se takto může stát nástrojem a stimulem pro vznik iniciativ, které budou přínosem na poli výchovy, kultury, duchovna. Bude ukazovat na duchovní rozměr lidského života, důstojnost lidské osoby a bude neustálou výzvou k proměně mezilidských vztahů.

První hlásání by mělo respektovat, pochopit a zhodnotit čas a rytmus života dospělých, zejména těch, kteří víru neprožívají. Důležitými postoji jsou trpělivý přístup, pokora, úcta a schopnost zaměřit se na podstatu víry bez snížení hodnoty a bohatství křesťanského učení.

Univerzální zkušenosti každého člověka se mohou stát odrazovým mostem pro první hlásání.⁹

Kristus zve křesťany, aby seriózně a s úctou naslouchali otázkám, které se rodí v srdci dnešního člověka (srov. *Lk 11,11-12*). Je to základní předpoklad k dobré interpretaci jeho očekávání a potřeb. Proto se stává naléhavou výzvou formace dospělých křesťanů, aby byli schopni konfrontovat se s nevěřícími a nebáli se navázat s nimi vztahy přátelství a dialogu. Aby byli otevřeni vůči působení Ducha Svatého, který skrze existenciální zkoušky a výzvy zve k prohlubování a znovuobjevování smyslu života.

První hlásání je užitečné pro křesťany právě proto, že dovoluje vstoupit na území fascinujících otázek lidské zkušenosti a základních hodnot konstitutivních pro smysl lidské existence.

9 Důležitými tématy mohou být např. hledání pravdy, láska a touha být přijat bezpodmínečně, potřeba odušnění, touha po nesmrtelnosti aj.

Mohou být podporovány příležitosti, které nabízí samotný život, zejména momenty společné všem lidem: narození, iniciace adolescentů a mládeže do života, volba povolání k manželství, ke kněžství či k zasvěcenému životu, zaměstnání a věrnost v dospělosti, křehkost, zdravotní postižení a nemoc, radosti a bolesti, zkušenost smrti.

Tyto existenciální situace a okolnosti jsou vhodnou příležitostí pro první hlásání evangelia, protože v nich každý člověk prochází zkušeností, že lidský život je drahocenný a je víc než to, co vyrábíme. Člověk je také přirozeně otevřený vůči transcendentnu, proto se nabídka společenství a naděje stává velkým darem.

Základní obsah prvního hlásání je od dob apoštolů jasně dán. Apoštolové se snažili s velkou zodpovědností předávat to, co sami obdrželi. Možným úskalím ale i velkou výzvou pro katechetu je odlišnost kontextu života dnešní společnosti a dědictví církevního učení a jeho křesťanské reflexe (to vše může být velkou oporou, ale někdy také překážkou).

Evangelium ve svém původním významu není jenom novozákonní knihou, ale je to především radostná zvěst hlásaná apoštoly s úmyslem přivést všechny k víře v Ježíše. Klasické texty Nového zákona, které se týkají křesťanského poselství, se nacházejí především v misijních diskurzích Skutků apoštolů a v menší míře i v listech sv. Pavla. Také evangelijní texty jsou hluboce poznamenány aktivitou prvního hlásání. Z katechetického pohledu je důležité uvědomit si, že kromě základní jednoty obsahu prvního hlásání existuje rozdíl mezi tím, jak se kerygma hlásá věřícím Židům a jak naopak pohanům.

Mezi texty zachycující evangelijní poselství adresované věřícím Židům patří velký misijní projev o Letnicích (*Sk 2,14-39*), řeč sv. Petra před Sanhedrinem (*Sk 3,12-26*), Petrova řeč v souvislosti s Kornéliem, kde je již patrná problematika hlásání evangelia mezi pohany (*Sk 10, 34-43*) a Pavlova řeč v Antiochii Pisidské, kde je zřetelný záměr evangelizovat pohany (*Sk 13,16-4, 1 Kor 15,3-11*).

Mezi hlavní texty, které ukazují hlásání evangelia pohanům, patří *1 Sol 1,9-10; Sk 14, 15-18; 17,22-31; Sk 10,34-43*.

Nezákladnějším obsahem kérygmatu je skutečnost, že Ježíš umřel, byl pohřben a vstal z mrtvých. Velmi brzy se těmto suchým konstatováním dává výmluvný teologický obsah: Ježíš umřel za naše hříchy, Bůh jej vzkřísil (*1 Kor 15*). Pročítáme-li pozorně apoštolská kázání Petrova a Pavlova ve Skutcích apoštolů nebo Pavlovy listy, můžeme v nich vysledovat jádro, které by se dalo obsahově rozložit do sedmi bodů: 1) Bůh, 2) který vzkřísil z mrtvých 3) Ježíše, 4) volá všechny lidi k odpovědi, tj. aby se obrátili 5) k němu, k Bohu, 6) a získali plody Ježíšova poslání, totiž 7) spásu či ospravedlnění. V podstatě všechny tyto prvky najdeme v *1 Sol 1,9-10*. Je pochopitelné, že toto kérygma, které se týkalo samotného vrcholu Ježíšova pozemského života, tedy události spásy v nejvlastnějším slova smyslu, volalo po rozšíření na události, které velikonočnímu tajemství předcházely. Tak se dostáváme jednak k pašijím čili vyprávění o tom, jakým způsobem byl Ježíš popraven, včetně zdůvodnění této nesmírně potupné a kruté smrti, jednak k celému jeho předchozímu veřejnému působení. Důvody jsou zřetelně apologetické, tj. ukázat nespravedlnost Ježíšova odsouzení a ilustrovat vyprávění poukazy na starozákonní proroctví. Za příklad souhrnné formulace může sloužit Petrova řeč v Cesareji v domě setníka Kornélia (*Sk 10*).

Kérygma, které bylo ve všech církevních obcích stejné, se potom rozvíjí v různé teologie, např. lukášovskou, janovskou ap.; jde ovšem jen o rozmanité variace na jedno jediné téma. Apoštolská kázání ve Skutcích obsahují už sice lukášovskou teologii, ale zároveň i některé prvky velmi staré. Zdá se, že Lukáš shromáždil trest kázání v různých církevních obcích a zachytil rozdíly charakterizující kázání určená různým skupinám posluchačů. Existovaly především dvě základní skupiny, a to Židé a pohané, přičemž Židům byla kázání adresována jednak všeobecně (*Sk 2*), jednak speciálně veleradě (*Sk 4*), dále Židům žijícím v diaspoře (*Sk 13*) a konečně tzv. bohobojným, tj. pohanům, kteří věřili v jednoho Boha, ale nebyli obřezáni (*Sk 10*).

Pozdější teologická reflexe (Ch. H. Dodd, R. Schnackenburg, P. A. Liégé, E. Vanden Bergh) zdůrazňuje důležitost kérygmatu a s malými odlišnostmi předkládá podobné schéma:

- Všechna prorocství SZ byla naplněna v Ježíši a s jeho příchodem začala mesiánská doba. V jeho osobě se přiblížilo Boží království.
- Přísliby se naplnily během veřejného působení Ježíše, jeho smrtí a zmrtvýchvstáním. On je Davidovým potomkem.
- Zmrtvýchvstáním byl Ježíš vyvýšen, usedl po Boží pravici a stal se Mesiášem a Pánem Nového Izraele.
- Duch Svatý působící v církvi je znamením Boží moci a slávy, která se plně zjevila v Kristu.
- Mesiánská doba bude mít své naplnění v Ježíšově druhém příchodu.
- Na závěr jsou posluchači pozváni k obrácení a k přijetí křtu s příslibem daru Ducha Svatého a věčného života (Sk 2,38-39).

4 HODNOCENÍ PROJEKTU

Zpětné hodnocení projektu a reflexe účastníků jsou pro celý průběh dění neméně důležité než poctivá příprava programu. Zpětnou vazbu je třeba získávat jednak od účastníků, aby se jasně ukázalo, jaký byl průběh i výsledek projektu, jednak je třeba zhodnotit jeho celkový přínos. Takové hodnocení poskytne komplex informací, který bude důležitý pro budoucí plánování, protože něco sdělí o účastnících projektu a může též naznačit, jak s nimi dále pracovat. Navíc poskytuje možnost projekty vylepšovat nebo s nimi pracovat tak, aby byly funkčnější – případně jich lze vytvořit větší množství, aby bylo možno využít jejich různé varianty. Důležitým aspektem však rovněž je, aby projekt nebyl hodnocen jako solitér, ale zohledňovala se jeho vazba na farní i diecézní pastorační plány.

Před vlastním hodnocením je třeba si uvědomit, podle jakých metod lze postupovat. Nabízí se několik možností; jednou z nich je přímá diskuze, a to jak v dané skupině, tak i v rámci týmu farních spolupracovníků či mezi katechetou a duchovním správcem farnosti. Zde je možno využít i některé z metod, které byly uvedené v první části tohoto textu. V rámci skupiny je možné využít i předem připravené dotazníky; členům skupiny se tím nabídne větší prostor na zamyšlení, vlastní reflexi a hodnocení. Odpovědi se mohou stát hodnotnějšími, neboť dostatečný odstup může úvahy nad položenými otázkami zpřesnit. Dotazníky je možno využít též v případě, že se ukáže nemožnost či nevhodnost diskuze přímo ve skupině (skupina se nemá již možnost sejít, hrozí nevěčná diskuze atd.). Při využití této metody se musí počítat s nižší návratností, tudíž výsledky mohou být zkrácené.

Každý projekt je třeba hodnotit ve více rovínách, nicméně okruh otázek bude prakticky stejný. Výpovědi pak bude možno shrnout do komplexnějšího obrazu, protože budou projekt nahlížet z různých úhlů.

První rovinou je cílová skupina respondentů, od nichž se bude zpětná vazba získávat. Jedná se o:

- Skupinu, která se projektu účastnila. Jejich odpovědi a hodnocení budou primární, neboť měli s projektem přímou zkušenost a sami ho „vyzkoušeli“. Odpovědi budou bezprostřední a je třeba počítat i s určitým zkreslením způsobeným emočním zaujetím na daném projektu – to samo o sobě však není na škodu.
- Farní tým, případně o zpětnou vazbu pouze duchovního správce. V této rovině je třeba získat zpětnou vazbu, zdali se projekt, který proběhl, odrazil v celku společenství farnosti, zdali mu nějak výrazně pomohl v pozitivním i negativním smyslu. Tato zpětná vazba poskytne větší odstup od projektu a může posoudit jeho celkové vyznění a užitečnost pro větší celek.
- Druhou rovinou je tázání po přínosu projektu; jedná se prakticky o oblast tematiky kladených otázek. Odpovědi se budou lišit podle skupiny respondentů.
- Co projekt přinesl členům skupiny? Zde je největší prostor pro individuální hodnocení přínosu programu jeho účastníky. Přirozeně je třeba dát průchod pozitivním i negativním ohlasům. Kromě vyhodnocení právě ukončeného projektu se zde otvírá možnost získat podněty pro další plánování, a to jak v rámci skupiny (pokud bude pokračovat), nebo i v širším horizontu farnosti.
- Co projekt přinesl vedoucímu skupiny? Zde se jedná spíše o osobní reflexi vedoucího, svůj názor však mohou sdělit i členové skupiny či farní tým – přínos či negativní zkušenost mohou zaznamenat i ostatní. Je vhodné, aby se o svou reflexi vedoucí podělil i se svou skupinou, včetně sdělení, jak se mu se skupinou pracovalo.
- Co projekt přinesl farnosti? Odpovědi se budou lišit podle skupiny respondentů. U přímých účastníků projektu se častěji budeme setkávat s neutrální odpovědí (nejsou schopni vyhodnotit, nevědí); není to na závadu, neboť přínos projektu farnosti nemusí být bezprostředně zaznamenatelný.

Poslední rovinou je hodnocení programu samotného; je nutné si položit například následující otázky:

- Vyhovoval program skupině, nebo ne? Co je na něm případně třeba vylepšit? Týká se jakékoliv oblasti, která se k projektovztahuje. Dotazy směřují na obsah i formu projektu, styl práce, vedení skupiny apod. Zvláštní pozornost se věnuje oblastem, které nevyhovovaly; zde je pak na místě se tázat, co tento stav způsobilo.
- Zajímavou otázkou je, zdali účastníci i farní tým hodnotí projekt jako potřebný či nepotřebný. Dle toho lze usoudit, zdali je projekt nadále možno využívat, případně jej realizovat později znovu ve stejné nebo změněné formě; nelze vyloučit ani možnost definitivního odložení projektu.

V žádném z těchto hodnocení se nesmí zapomínat na různost pohledů respondentů. Hodnocení se nemusí konat pouze podle nanačtených hledisek; zpětnou vazbu a reflexi je možno rozšiřovat dle aktuálních potřeb.

Reflexe a zpětná vazba může poskytnout odpovědi na mnohé otázky, které si v průběhu realizace projektu klade realizační tým. Pokud se provedou skutečně poctivě a otevřeně, skýtají velkou možnost pokračovat v práci tak, aby se naplnil vlastní cíl – doprovázet lidi na cestě k Ježíši Kristu.

5 ZÁVĚR

Katecheze dospělých je v centru pastoračního úsilí církve, proto se jí má věnovat zvláštní péče a pozornost.

Předložený materiál může podpořit hlubší reflexi volby vhodných přístupů, zvolení ideálních postupů, přípravy kvalitních materiálů. Církev je živý organismus. Jednotlivá místní společenství mají odlišné podmínky. Cílem manuálu není předložení univerzálního postupu a přístupu, který by byl platný ve všech případech. Ideálem je vytvoření katechetického týmu, který se v místním společenství bude věnovat dlouhodobě katechetické službě. Tento tým si stanoví jako prioritu péči o dospělé. Je vhodné, aby byl složen jak z kněze, tak z katechetů, dobrovolníků, kteří mají dobrou přípravu a zkušenost s prací s dospělými.

Tento materiál může být velkou pomocí pro katechetický tým. Klade si za cíl podnítit hlubší reflexi nad procesem přípravy, průběhem a následnou analýzou výsledku celého procesu katecheze dospělých.

Církev však nesmí zapomenout na to, že lidská reflexe, aby byla plodná, by měla být inspirována Duchem Svatým, který svou přítomností a působením doprovází celé katechetické úsilí církve.

6 POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

Ad gentes (AG). Dekret o misijní činnosti církve, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

ADAM Adolf. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2008.

AEPLIOVÁ, Hildegard. *Být single – ale jak? Naplněný život a nesplněná přání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.

ALBERICH, Emilio a BINZ, Ambroise. *Adulti e catechesi. Elementi di metodologia catechetica dell'età adulta*. Torino: Elledici, 2004.

ALBERICH, Emilio a DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008.

ALBERICH, Emilio a BINZ, Ambroise. *Adulti e catechesi*, Elledici, Leumann, 1993.

Apostolicam actuositatem (AA). Dekret o apoštolátu laiků, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

AUGUSTYN, Józef. *Vedení Bohem. Praxe duchovního vedení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

BELLEFLEUR-RAYMOND, Denise. *Accompagner des adultes dans la foi. L'andragogie religieuse*. Ottawa, Novalis / Bruxelles: Lumen vitae, 2005.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha: ERC, 1985.

BIEMMI, Enzo a FOSSION, André (Dir.). *La conversion missionnaire de la catéchèse*. Actes du congrès de l'Equipe européenne de catéchèse, Lisbonne, 28 mai-2 juin 2008. Lumen Vitae, 2009.

- BIEMMI, Enzo. *Il Secondo annuncio. La grazia di ricominciare.* Bologna: EDB, 2011.
- BINZ, Ambroise a SALZMANN, Sylviane. *Formazione cristiana degli adulti. Riflessioni e strumenti,* Elledici, Leumann, 2001.
- CLERK, Paul. *Moudrost liturgie a jak jí porozumět.* Kostelní vydří: KNA, 2002
- COMMISSIONE EPISCOPALE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE. *Lettera ai cercatori di Dio.* Cinisello Balsamo, 2009.
- CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA. *Incontriamo Gesù - Orientamenti per l'annuncio e la catechesi in Italia.* Roma: San Paolo Edizioni, 2014.
- CUTHBERT, Nick. *Jak přežít ve službách církve.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice,* Sekretariát ČBK, 2015.
- ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE. *Uvedení do křesťanského života.* Praha: ÚCN, 1985.
- DERROITTE, Henri (a cura di). *Catechesi e iniziazione cristiana.* Elledici, 2006.
- DOSSETTI, Giuseppe jr. *Manuale per la preparazione degli adulti alla cresima.* San Lorenzo 2011.
- DUMAIS, Marcel. *La Nouvelle Évangélisation : modèles bibliques.* Médiaspaul, 2013.
- EMEIS, Dieter. *Grundriss der Gemeinde- und Sakramentekatechese.* München: Deutscher Katecheten-Verein, 2001.
- FONTANA, Andrea. *Catecumenato per adulti. Vol. 2: Vorrei diventare cristiano.* Il libro dei catecumeni. Primo tempo. Elledici, Torino 2011.

- FONTANA, Andrea. *Catecumenato per adulti. Vol. 3: Vorrei diventare cristiano. Il libro dei catecumeni. Secondo tempo.* Elledici, Torino 2011.
- FONTANA, Andrea. *Catecumenato per adulti. Vol. 4: Vorrei diventare cristiano. Il libro dei catecumeni. Quaresima e mistagogia.* Elledici, Torino 2011.
- FONTANA, Andrea. *Catecumenato per adulti. Vol. 5: La vita cristiana nel terzo millennio. Il libro dei neofiti.* Elledici, Torino 2011.
- FONTANA, Andrea. *Itinerario catecumenale con gli adulti. Sussidio per accompagnare a pensare e vivere da cristiani.* Elledici, 2005.
- FONTANA, Andrea. *Catecumenato per adulti. Vol. 1: Itinerario catecumenale con gli adulti. Il libro degli accompagnatori.* Elledici, Torino 2011.
- FONTANA, Andrea. *Scuola di Cristianesimo. Per il risveglio della fede cristiana in età adulta. Schede pratiche.* Elledici, Torino 2005.
- FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium. Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v dnešním světě.* Praha: Paulínky, 2014.
- GABRIEL, Marie-Jean, MEEÛS-MICHIELS, Isabelle a UEBERFILL, Danièle. *Le baptême des adultes.* Éditions Fidelite, 2005
- Gaudium et Spes* (GS). Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- GEVAERT, Joseph. *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo.* Torino: Elledici, 2001.
- GIGUÈRE, Paul – André. *Che cosa significa fede adulta?* Elledici, Leumann (To) 2003.
- GUARDINI Romano. *O duchu liturgie.* Česká křesťanská akademie, 1993.

- HŘEBÍK, Josef. *Jak se utvářel Nový zákon*. Praha: Pastorační středisko, 1997.
- Christus Dominus*. Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi (ChD), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- JAKOBS, Monika. *Neue Wege der Katechese*. München: Deutscher Katecheten-Verein, 2010.
- JAN PAVEL II. *Catechesi tradendae*. Apoštolská exhortace. Řím: Velehrad - Křesťanská akademie, 1982.
- Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- Kolektiv autorů. *Křesťanská iniciace*. České Budějovice: Katechetická sekce České biskupské konference, 2012.
- KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát ČBK, 1998.
- KOŽNAR, Jan. *Skupinová dynamika: Teorie a výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Skupinová psychoterapie v praxi*. 2. dopl. vyd. Olomouc: Galén, 2001.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2002.
- KUNETKA František. *Slavnost našeho vykoupení*. Kostelní vydří: KNA, 1997.
- LACROIX, Roland (Dir). *La foi invitation à la vie : parcours catéchuménal : guide animateurs*. Atelier Ed De L', 2005.
- LACROIX, Roland. *Revisiter la foi chrétienne : avec les recommençants : animateurs*. Atelier Ed De L', 2003.
- Lumen Gentium* (LG). Věřoučná konstituce o církvi, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

- MOŽNÝ, Ivan. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.
- MOŽNÝ, Ivan. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999.
- NOCETI, Serena, MARGHERI, Filippo a SARTOR, Paolo. *Mistagogia. Vivere da cristiani nella comunità*. Bologna: EDB, 2015
- OPATRŇÝ, Aleš. *Příprava dospělých na křest* [online]. Dostupné z <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/Priprava-dospelych-na-krest-pomucka-pro-vedouci.html>.
- PAGANELLI, Rinaldo (a cura di). *Diventare cristiani. I passaggi della fede*. Bologna: EDB, 2007.
- PAGANELLI, Rinaldo (ed.). *Diventare cristiani. I passaggi della fede*. Bologna: EDB, 2007.
- PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*. Apoštolská exhortace. Praha: Zvon, 1990.
- PIUS X. *Dekret Quam singulari*. Brno: Česká akciová tiskárna, 1929.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých. Průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Grada, 2014.
- POSPÍŠIL, Oldřich. *Pedagogika dospělých – andragogika: studijní text*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001.
- PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, 2004.
- RICHTER Klemens. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 2003.
- Sacrosanctum Concilium* (SC). Konstituce o posvátné liturgii, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- SARTOR, Paolo. *ABC per conoscere e vivere il catecumenato*. San Paolo, 2011.
- SARTOR, Paolo. *Verso la vita cristiana. Guida per l'itinerario catecumenale degli adulti*. EDB, Bologna 2014.

- SEMERARO, Marcello a SORECA, Salvatore. *Accompagnare è generare*. EDB, Bologna 2016.
- SORAVITO, Lucio. *La catechesi degli adulti*. Orientamenti e proposte. Elledici, 1998.
- SORAVITO, Lucio. *Rievangelizzare gli adulti*. Elledici, Leumann 2004.
- TICHÝ Radek, *Mše svatá pro začátečníky i mírně pokročilé*. Kostelní vydří. KNA, 2018.
- TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice, In: *Sociologický časopis*, vol. 42, no. 1, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.
- UFFICIO CATECHISTICO NAZIONALE. *Verso la vita cristiana. Guida per l'itinerario catecumenale degli adulti*. EDB, Bologna 2014.
- VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2008.
- VALLABARAJ, Jerome. *Educazione catechetica degli adulti*. Roma: Las, 2009.
- VANIER, Jean. *Rodí se nová naděje: Čím je a má být komunita*. Zvon: Praha, 1997.
- WOLLBOLD, Andreas. *Handbuch der Gemeindepastoral*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2004.